

B.I.R.

3919

G H. G H I B Ă N E S C U

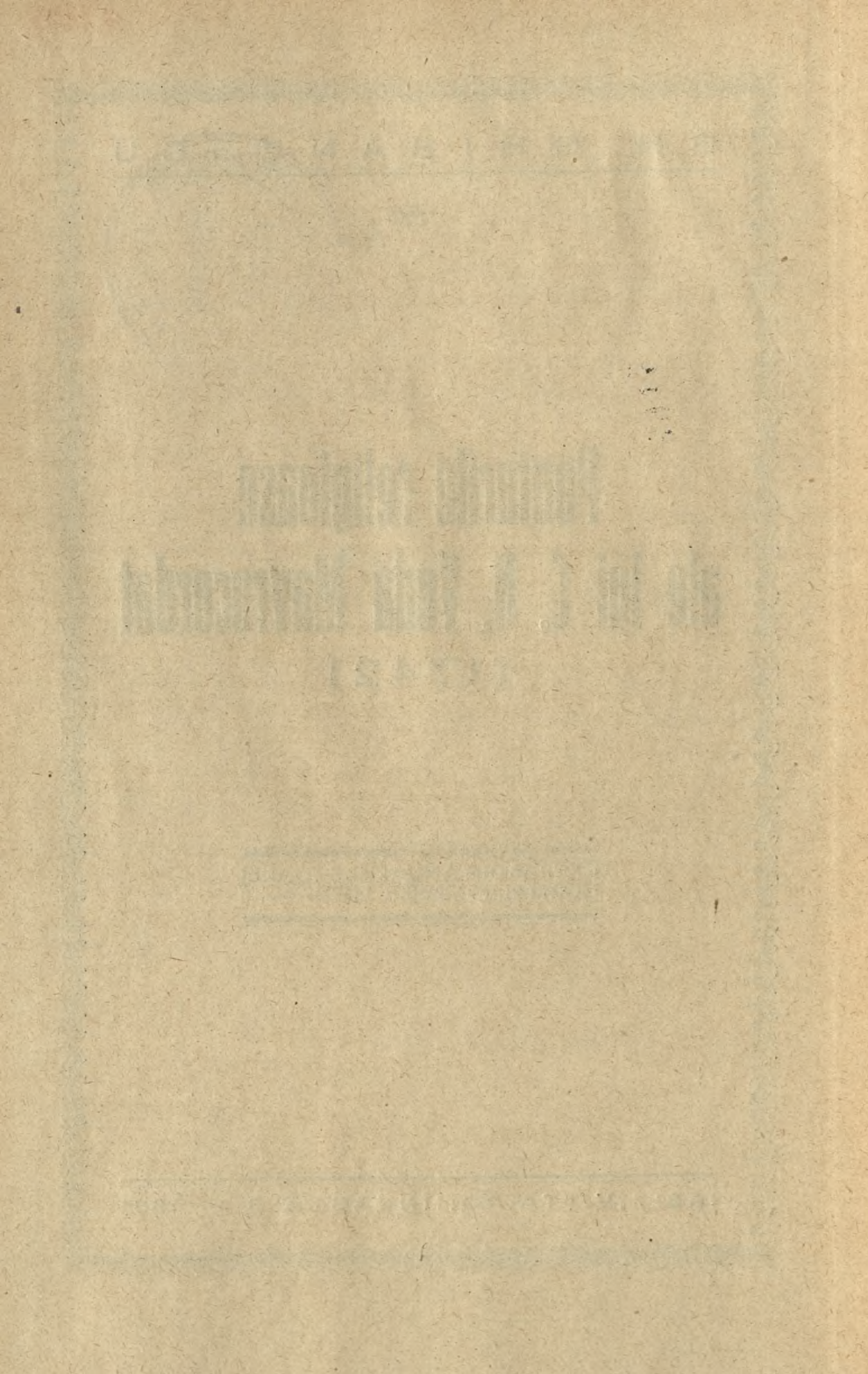
445/93

**Ponturile religioase
ale lui C. N. Vodă Mavrocordat
(1742)**

EXTRAS DIN ANUIARUL ȘCOALEI
NORMALE «VASILE LUPU» No. 5

IAȘI / „VIAȚA ROMÎNEASCĂ” S. A. / 1931

B.I.R.

3919

PONTYRILE RELIGIOASE

ALE LUI

C. N. VODĂ MAVROCORDAT

<1742>

Ponturile religioase ale lui C. N. Vodă Mavrocordat ¹⁾.

(1742)

Supt numele de „ponturi“ se cunosc, în istoria noastră culturală, cele dintâi măsuri administrative luate de Const. Vodă Mavrocordat ca să sporiască cultura teologică a clerului mirean din Moldova.

Mai din vechi învățătura de carte fiind redusă numai la nevoile bisericii, de a-și recruta personalul leturgic, preoți, diaconi și cântăreți, se punea în mâna copiilor ca prime cărți de învățătură, *Ceasoslovul* și *Psaltirea*. Copiii învățau cu toții numai a ceti, în mod mecanic și formal, primele rugăciuni ale *Ceasoslovului*, fără să avem urme de îndrumări metodice la învățătura alfabetului vechiu *cirilic*. Se punea în mâna elevului cartea întreagă; se citea de către *dascal* rugăciunea; elevul o învăța pe derost și apoi scotea cuvânt după cuvânt, numia slovele după valoarea lor *alfabetică*, nu *fonetică*. De pildă se învață pe de rost *Tată nostru*; *dascalul* spunea rugăciunea, ucenicii o învățau pe de rost — lucru foarte ușor pentru copii — și apoi se lua cuvântul întâiu *Tatăl*, se citea pe slove — slovenirea — numind fiecare literă nu cu valoarea sa fonetică din cuvânt, *t-a-t-ă-l*, ci cu numele slovei din alfabet: *tverdu—az—tverdu—ior—liudi*; și așa ieșia cuvântul *tatăl*.

Știm că această învățătură a ținut sute de ani; ucenicii mai cu pricepere își complectau ei singuri cunoștințele de slove,

1) Acest subiect a fost tratat supt formă de conferință la patronul școlii Normale „Vasile Lupu“ din Iași, în ziua de 30 Ianuarie 1931.

ajutați fiind de memoria de fier a copilăriei. Ceeace începea biserica prin școlile sale din tindă sau chilie, o întreaga cancelaria domnească la cei chemați să devină *dieci, logofeți, pisări, uricari și gramatici* în divanuri. Mulți ucenici mărturisesc ei singuri că au fost ucenicii cutărui dascăl mai bătrân, șeful cancelariei. Biserica înlesnia tineretului practica *cetirei*; cancelariile dădeau în complectare *scrierea*. De aceia mai dedemult, cetitori erau mulți, în schimb erau foarte rari scriitorii; și oamenii, în nevoile lor de a-și da zapise, aduceau cu căruța de peste 9 dealuri pe gramaticul cunoscut acelor meleaguri, și era plătit în deajuns nu cu bani, ci în natură, cu de cele ce-i putea oferi obștea răzeșilor.

Cu vremea—aceasta începe din sec. XVIII-lea — tipăritorii de cărți bisericești avură grija de a tipări la sfârșitul *Evangheliilor*—de pildă—și alfabetul, cu această tipică expresie: „*al tartajelor rânduită urmare*“. Din înșirarea slovelor, reiese că tipăritorii vechi nu întrebuițau toate cele 43 slove ale alfabetului cirilic, ci găsim 37 de slove în *Evanghelia* din 1723; și 38 de slove în *Evanghelia* din 1742; se împuținase *iusurile* slave și consoana *у*.

Uniții, după 1700, s'au gândit să înlesnească învățătura cetirii, desprinzând din ceasoslov, filele cu alfabetul cirilic în o filadă, în două filade, și chiar în o coală întreagă; și aceștia au fost *tartajii*; căci pentru înlesnirea copiilor la cetire se pleca dela simplu la compus, de la literă la cuvântul scris, și se deprindeau copiii cu *slovenirea* literilor în grupe de silabe—*sloguri*—și metoda slovenirii cată s'o punem că începe cu anul 1703, când la Blaj se tipărește cea dintâi *azbucoavnă*.

Faza aceasta a învățaturii cetitului prin slovenirea literilor de pe tartaji a ținut mult, căci cu tipărirea *Azbucoavnei* din 1703 a început sistemul; ea a înlesnit învățătura slovenirii, făcând cu ucenicii exerciții de slovenire prin silabe sau *sloguri*. Metoda fiind însă mecanică, ucenicii s'au căznit mult, și chinul acesta al unei metode rudimentare a fost însoțit de mai multe vorbe legate în jurul slovenirii lui *b=buche*. De pildă — *az buche ș'un păduche* (copii fiind murdari și necurățați în cap, adesea ori, când îl zgâlțâia domnul în bancă, îi și cădea păduchele din cap) — *taci că-i buche*, adică că-i prost, căci nici pe *buche* nu-l știe; *a buchisa în bancă*, era pedeapsa pe care o aplicau dascălii vechi, luând pe copii de umere, cum stăteau în bancă, și-i zgâlțâiau în loc, *bu-*

chisându-i, *ghigosindu-i*; Nu uităm a pomeni pe *bucheri*, a *bucheri*, *buchereală*, pentru a vedea traiul lung și necurmat al învățaturii cetirii prin slovenire, unde cetirea slovelor din sloguri cu valoarea lor alfabetică — nu fonetică — îngreua mecanismul învățaturii cetirii; și numai cei isteți și cu aplicare la învățătură puteau trece la *glagol*, ca unii cari aveau *glogore* la cap, adică istețime.

Cei mai mulți copii fiind oboșiți de *tartaji*, cum ei erau legați în lemn și în piele, și legați cu sfoară groasă ca să-i poată pune în gât; se întâmpla foarte des că copiii nevenind la școală de frica bătailor pentru neînvățarea tartajelor, să-i acațe în gardul școalei și să o ia la sănătoasa. De aceea pe atunci mulți copii *legau cartea de gard* că adică spânzurau sfoara tartajilor de parii gardului școalei.

Și nu e de mirare că în jurul mănăstirilor, unde erau școli și copiii erau îndemnați să vină la școală, mulți din ei fiind *proști* și fără tragere de inimă, să capete de la dascăli călugări *slavizați* porecla de *duralei* = prostănaci; cum de altfel toată știința — *nauca* — slavă să devină pentru Români o *năucie*, o *improstire* a copilului.

Dar cu asemenea procedee metodice străvechi, cultura preuților — căci numai cel ce ajungea preot, — popă — era *dobă de carte*; ceilalți erau *duralei* — *năuci* — era în fașă. Puteau să ajungă preoți *liturgisitori*, dar nu cateheți sau *apologeți*. Habar n'aveau preoții vechi de fondul dogmatic al doctrinei creștine!

Și cum această pregătire dogmatică — de cateheți — a lipsit Românului prin rostul timpurilor, reprezentanții celorlalte culte au căutat să deie pe românește catehisme *eterodoxe*, ca cel catolic, cel luteran (1544), cel *calvin* (1640) și poate și altul *husit* (1480). Pe terenul catehismului au fost încercări de înriurire a bisericelor eterodoxe asupra preuților noștri; dar ignoranța preuților valahi în ale catehizării i-a fêrit de a cădea în păcatul convertirii la alte secte, la alte doctrine creștine. Poporul era și mai refractar, căci ignoranța este o pavăză contra influențelor nefaste.

Și cu acest prilej e bine a distinge că literatura religioasă nu e o masă uniformă de cărți, ci se pot deosebi mai multe categorii: a) *Cărți de slujbe religioase*: Psaltire, Ceasoslov, Evanghelie, Apostol, Ohtoih, Minee, Triod, Penticostar, Antologhion, apoi Mineele, etc. Aici înrăurirea eterodoxă a fost *zero*; aici n'a-

veau ce căuta influențele străine de nevoile ortodoxiei! Masa mare a credincioșilor Români în anumite regiuni, unde erau centre de viață străveche românească a făcut să se dea asemenea cărți de înțales pe românește. b) *Cărțile monahale* — *patericile* — ca Lestvița, Varlaam și Iosaf, Efrem Sirul, cari au avut parte de vechi traduceri, chiar din secl. XVI-lea, încă n'au fost înrâurite de eterodoxie, căci ordinul *basilican*, singurul care e în lumea ortodoxă, n'a putut primi nici o înrâurire — de cât doar dușmănie — de la diferitele ordine monahale catolice; c) *Cărțile de catehizare*-catehismele: aici a fost terenul de dispute și înrâurire; dar ele apar târziu, și nu husitismul a putut mișca masa valahă întru a avea carte de ritual pe românește. Ortodoxia n'a avut o expunere dogmatică a Catehezei sale de cât în 1642, la Iași, unde Petru Movilă, mitropolitul de Chiev, a redactat *pravoslavnică mărturisire* — scrisă în grecește și tradusă în românește cu mult mai târziu.

Dar pregătirea *catehetică* a preuților noștri era o cerință imperioasă a secl. XVIII-lea și aceasta începe în mod oficial în anul 1742, cu ponturile religioase ale lui C. Vodă Mavrocordat. Dar pregătirea catehetică cerea și o îmbunătățire didactică în învățătura pruncilor; aceasta a urmat imediat după 1742, și Mitropolitul care a adus la îndeplinire gândul lui Cost. Vodă Mavrocordat a fost Iacov Putneanul.

Deci stabilim două epoci în îndrumarea culturii religioase *întăia* e faza practicismului nemetodic și tradițional. Se urmărea pregătirea preutului ca simplu **liturgisitor**; mecanismul era la modă; și anecdota ne vorbește de preuți, cari știau slujbele bisericii pe de rost, și deci se făceau că citesc numai de ochii lumii. Am găsit cărți de ritual slavone, pe care le utilizau preuții, ce nu știau slavonește, însemnând în dreptul unei rugăciuni slavone — din *Liturghiar* — numai primul cuvânt românesc și citiau tare rugăciunea românească pe *liturghia* slavonă, ex: *iară și... pentru prea...—cei che...; a doua* e faza de pregătirea catehetică și didactică întru formarea clerului de mir; aceasta începe oficial la 1742.

Vodă C. N. Mavrocordat, marele reformator în ordine fiscală—*șferturile*; în ordine economică — *desfînțarea vecinătății* etc. a introdus și o reformă mare în ceea ce privește pregătirea clerului mirean. De ce? Pentru că biserica era singura institu-

ție—mai veche chiar de cât statul însuși—care se sprijinea pe cetirea cărților. În cea mai modestă biserică de mir din cel mai mic sat, trebuia să se afle, în dulapul stranei din dreapta, aceste cărți: *Evangelia*, pe pristol în altar, *Apostolul* la strana mare, *Psaltirea*, *Ceasoslovul*, *Ohtoiul*, *Triodul*, *Penticostarul*, *Antologhion*, un *Miniat* de predici, un *Liturghiar* în altar, Proloage de ale sfinților, un *molitfelnic*, redus la *aghiazmator*, etc.

Incercările de învățătura *dogmelor* și a *tainelor* s'a început de la 1642—sinodul de la Iași—dar acea încercare a lui Vasile Lupu, a atins puțină lume: înaltul cler, marii boeri, și se și tipăresc cărți ca *Cele 7 taine* de Eustratie logofătul și Vasile Vodă Lupul, dar n'au avut răsunet în masa mare și ignorantă a preuților de mir; și pe atunci nu erau mulți preuți de mir, căci nevoia de a clădi o biserică, care să-și aibă preutul și localul său cum și cărțile de ritual, cădeau în sarcina boerilor stăpâni de moșii și chiar a *domnului înscăunat*, acesta fiind cel mai mare moșier.

Și am prilejul de a face o rectificare și a da o nouă explicare vechilor ctitorii: Marii noștri voievozi au zidit biserici—*monastiri*—nu numai din sentimentul *familiar* de a-și avea gospnița lor și a familiilor lor: Alexandru cel Bun (Bistrița), Ștefan cel Mare (Putna), Petru Rareș (Probota), Alexandru Lăpușneanu (Slatina), Matei Basarab (Arnota) etc.; ei au mai zidit biserici și pentru proslăvirea luptelor cu izbândă: Ștefan cel Mare (Bădeuți, Războeni), dar marea majoritate a ctitoriilor lui Ștefan Vodă au fost provenite după vechiul obicei al țării ca boerul stăpân, deci și domnul stăpân pe târguri—toate fiind *locuri gospod*, adică libere ale domniei—să le zidiască biserici prin târguri: Bârladul (are pergament). Vasluiul (are suret). Hușii (s'a perdut) Piatra, Suceava, Voroneț, Dorohoi, Botoșani, Hârlău, Târgu Frumos, Hotin, *Iașii*. Iar dacă cronicarul Ureche pune în legătură clădirea sft. Neculai din Iași cu năvala lui Nelivaico și descălecarea Iașilor, greșește; Biserica din Iași ca și cea din Borzești sunt rădicate pentru slava și pomenirea *părinților*, *surorilor* și chiar a *fraților* săi (Iași).

Venise dar vremea ca toți boerii stăpâni de moșii și domnii în târguri să-și aleagă preoți la bisericile lor ctitoriale din cei mai luminați și învățați, adică să aibă și o *pregătire catehetică*. Și fiind că masa cea mare a preuților era aproape analfabetă din punct de vedere dogmatic și catehetic i-au silit să vină la

Episcopii și să le pună preuți catechizatori să poată sluji mai cu o-rânduială; și cronicarul Enache Kogălniceanu care povestește aceasta, din proprie mărturie ia parte preuților bătrâni și ne-căjiți de Vodă și de Mitropolit cu învățarea *Catehismului* ortodox, redus la cea mai simplă expresie, căci nu cuprinde mai mult ca 24 articole ce se referă la credința și la organizarea bisericii, cu întrebările și răspunsurile gata date.

Probabil că Vodă C. Mavrocordat a tipărit aceste ponturi; fiind însă o filadă, nu s'a putut păstra, că s'au rumpit; Nu se găsește nicăiri nici o urmă din acest *catehism*—pont-uri—domnesc; Am avut fericirea să dau de o condică de moșii a lui *Ștefan Bosie* jicniceriu, epitropul cel dintâi și întemeetorul Spitalului sf. Spiridon din Iași, ca în ordonarea lui ca om și ca moșier, să-și copieze pentru sine și rânduiala preuților dela bisericile sale, din Iași și Bălțați-Vaslui. Textul în întregime l-am publicat acum câțiva ani în urmă în revista „Ion Neculce“ din Iași, (n-rul 5), dar cum la noi se cetește puțin, lumea clericală nu l-a prea semnalat și mi-am făcut datoria, să scot în evidență o latură a culturii noastre, încadrând rostul acestor *ponturi domnești* de natură catehetică în mersul evolutiv al literaturii bisericești în genere, și în al pregătirii profesionale a clerului ortodox în special.

Domnii sec. XVIII au avut și au parte la noi de multă ocară și critică nedreaptă. Condeiu de artist al lui *Neculce* i-au caracterizat, ura lui *Zallony* i-a înfierat; dar a venit vremea de reabilitare; Neculai Voevod Mavrocordat a dat el impulsul scrierii oficiale a istoriei țărilor Române; și ceea ce face *Nec. Costin* pentru Moldova, o face *Radu Popescu* pentru Muntenia. Cronica țărilor române se transformă în istoria țărilor române supt impulsul lui Voevod Nec. Mavrocordat. Cost. N. Vodă Mavrocordat a dat *el* întâi impulsul ca masa mare a preuților de mir să învețe ușor doctrina ecleziastică creștină, care era așa de redusă și expusă ridiculului în ochii preuților catolici, ce veneau des pe la noi în țară, ca misionari și revizori, ponegrind cu vădită voință preuțimea noastră și arătând-o ca *ignorantă și bețivă*. Doi mari mitropoliți: Nechifor Peloponesianul, grecul și Iacob Putneanul au înțales impulsul și au sporit literatura religioasă cu cărți catehetice, dogmatice și didactice.

Iată o serie de cărți religioase în această direcțiune „Despre datorii a lui Nec. Vodă Mavrocordat (grecește, nemțește și

românește). *Intăia învățătură pentru tineri* (Râmnicul Vâlcea) *Purcederea sfântului Duh* (București), *Învățături preuțești pentru tineri* (Iași), *Proslăvirea mărturisirii* (București), *Bucoavna* (Râmnic).

Iar Iacob I Putneanul publică între 1751-1759 mai multe cărți de ritual, ca *Penticostar* (1753), *Molifetelnic* (1754) *Antologhion* (1755), cu o prefață vrednică de citit în cecece privește *rostul cărții* pentru candidații la preuție. *Apostol* (1756), *Psaltire* (1757), *Leturghie* (1759); apoi cărți de specialitate în slujbe. *Târnosenie* (1752), *Lemnul sfintei cruci* (1759), *adunare de multe rugăciuni în colaborare cu Ștefan Bosie cămărașul de izvoade* (1751); *adunarea celor 7 taine* (1750); iar pentru mișcarea didactică ne dă *Bucvar* (1753). *Carte de multe învățături* (1753). *Sinopsis*, adunare de multe învățături (1757) și din care nu mă pot opri de a nu citi câteva pasagii foarte instructive :

„Cum dară veți nădăjdui de bine, unde nu iaste hrană bună copiilor ? Iară de hrană ca acea în țara aceasta cine nu vede câtă lipsă iaste ? Care văzând noi lipsiți copiii de hrană ce li se cădea, bolind cu inima de nenorocire învățăturilor, am dat in tipar această cărțulie, începând dela *azbuche*, cu toată orânduiala precum se vede ca să poată *după* buche ceti și *cu sloguri* întru întărirea cetirii sale, și după aceasta rugăciuni de sară și de dimineață, și rânduiala pentru masă și după masă ; așijderile și cele zece poronci și cele șapte taine creștinești, cele șapte daruri ale Duhului sfânt, și altele, și învățături pentru credința catolicească și ce iaste credința catolicească. Care aceaste toate învățându-le copii de mici să poată cunoaște ce iaste frica lui Dumnezeu....

(Bucvar. Iași 1875, din *predoslavie*).

Și acum după lămuririle date asupra împrejurărilor, în care s'a desvoltat învățământul religios, iată principalele ponturi din cele 24, cari formează catehismul introdus obligatoriu de cătră Cost. Vodă Mavrocordat să-l învețe preoții.

Grupa întâia : *Sfânta Treime* ; se cuprinde în 11 ponturi (14—24).

Intrebare: 14.—In cine crede creștinul ?—*Răspuns :* In Dumnezeu. 15.— I. Ce iaste Dumnezeu ? — R. Iaste Troița cea prea mărită.—16 I. Pentruce se chiamă Sf. Troiță ? R.—Pentrucă mă-

car că iaste adevărat Dumnezeu unul, dar în trei obraje iaste unul.—17. I. Care sânt și cum se chiamă? R.—Tatăl, Fiul și Sfântul Duh.—18 I. Dintru aceste trei, carele iaste dintăiu? R.—Nici unul nu iaste mai întâi decât altul, pentru că tustrei sânt din veci, într'o potrivă la toate ale lor săvârșiri și n'au începutură. 19.—I. Cine a făcut cerul și pământul? R.—Sfânta Troiță, unul Dumnezeu. 20.—I. Din ce le-a făcut? R.—Din nimică. 21.—I. Carele dintr'acești Dumnezești obrajă s'au întrupat?—R. al doilea obraz *Fiul*, carele se numeaște Isus Hristos și trupul domnului Isus Hristos au murit pre cruce pentru păcatele noastre. 21.—I. Dar cine iaste Isus Hristos?—R. Iaste Fiul lui Dumnezeu, carele iaste făcut om și are fire Dumnezeiască al Tatălui și Svântului Duh.

Grupa a doua: *Biserica și slujitorii ei*, i se cuprinde în 6 ponturi; și anume:

Intrebare:—23. Pentru ce se numeaște om?—R. Pentru că are și fire omenească. 24.—I. De la cine au luat și de la ce s'au născut?—R. Au luat de la fecioara Maria, carele s'au întrupat de la Sfântul Duh. 11.—I. Biserica ce va să zică?—R. Adunarea creștinilor, casa lui Dumnezeu, fereceu sufletesc.—12.—I. și prestolul ce va să zică?—R. Mormântul lui Dumnezeu. 1.—I. Diaconul ce va să zică? R.—Sluga Preutului.—2. I. Preutul?—R. Vestitor de cele svente. 3.—I. Leturghia ce va să zică?—R. Letania fără de risipă, carele aduce preutul înaintea lui Dumnezeu pentru păcatele norodului creștinesc.—3. I. Ce va să zică creștinul?—R. Creștin se numeaște carele iaste botezat în numele Tatălui, al Fiului și al Svântului Duh și creade și păzește toate poruncile creștinești.

Grupa a treia: *Leturghia și sfintele taine*; se cuprind în 7 ponturi; și anume:

Intrebare: 4. când se svențesc sventele daruri? Răspuns: Când zice preutul: Și fă pânea aceasta în trupul Hristosului tău, iar ce iaste în paharul acesta cinstit sângele Hristosului tău, prefăcându-le pe dânsele cu duhul tău cel svânt; amin, amin, amin; atuncea se preface pânea în trupul lui Hristos și vinul în sângele lui Hristos. I. 5. Când blagoslovește ce înseamnă arătând cu mâna? R.—Isus Hristos.—6. I. Câte taine are biserica?—R. Șapte: 1. Sfântul Botez, 2. sfântul mir, 3. sfânta leturghie, 4. darul preuțesc, 5. spovedania sau pocăința, 6. Nunta ce se facă pe lege,

7. svântul maslu.—7. I. Care săvârșește pe toate?—R. Preuții (!?)
 —8. I. Dar preutu câte săvârșeaște?—R. Cinci; iară doao arhiereul, adică mirul și preuția.—I. 9. Câte păcate sunt de moarte și care anume?—R. Șapte: 1. Trufia sau mândria, 2. iubirea de argintu, 3. curvia, 4. mânia 5. lăcomia, 6. zavistia, 7. lenevirea de fapte bune.

Grupa a patra: Cele zece porunci.

10.—I. Carele suntu ceale zece porunci ale lui Dumnezeu, de la cap. 5 de la a doua lege? — R. 1. Să nu avem alt Dumnezeu înaintea lui; 2. Să nu luăm numele lui în deșertu; 3. Să cinstim și să păzim sărbătorile; 4. Să cinstim pe preuții noștri; 5. Să nu ucidem; 6. Să nu precurvim; 7. Să nu jurăm; 8. Să nu mărturisim strâmbu; 9. Să nu pohtim muiarea altuia; 10. Să nu pohtim orice lucru străin.

În aceste 24 ponturi era cuprinsă toată învățătura teologică a preoților din 1742! Și acest pas a fost așa de greu, că a făcut epocă în timpurile acelea, căci iată ce zice cronicarul Enache Kogălniceanu: ..... „la care nu putem scrie ce frică trăgeau bieții preuți că se apucau la bătrânețe să învețe carte....“ (Let. III². 203).

Dar îndrumarea aceasta catehetică obligatorie era urmată de un control serios. Vodă Mavrocordat a fost orânduit preoții învățați de umblau prin toate ținuturile și prin toate satele să vadă ce fel de cetanie fac preoții la biserici și să privigheze starea materială a bisericilor. Totalul ponturilor administrative bisericesti sunt tot 24, iarăși grupate pe servicii:

Grupa întâia: personalul bisericesc, cine l-a fost hirotont; să slujească zilnic în biserică, să nu afurisească, deși țin sf. agneț, de iau sau nu bani la spovedanie și împărtașanie; de au sf. mir, cum e antemisul și sf. odăjdii (se vorbește de potir de lemn sau de paiant), slujba bisericască și pasca; de știu sf. taine, cele 10 porunci și cele 7 păcate mari; să nu sudue oamenii de cele sfinte, se spovăduesc, „câți preuți și diaconi nu vor ști carte, să fie trimiși (la Iași) să învețe carte“.

Grupa a doua: serviciile preuțești: să nu facă nunți în post, să nu îngăduie jocurile la morți; să nu îngăduie ca un holtei să ia muere văduvă, nici văduvoi fete mari, să nu deie gloabă la protopopi, la crășme să nu meargă, nici să ție crășmă pe la casele lor; tot asemenea și călugării și preuții grecești; să

nu citească a patra cununie, la judecățile omenești să nu se amestece; să oprească de a ținea *muiere posadnică* adică *fiitoare*.

Grupa a treia : biserica : Să fie văruite, grijite, măturate, cu garduri bune; „care sate vor fi bisericеști și nu vor avea bisericile lor cele trebuincioase, sau nu vor avea biserici să se înștiințeze pe domn a cărei boiar iaste acel sat“.

„Care sat iaste răzeșesc și nu vor avea cele trebuincioase să facă tot răzeșii *curama* fiecare după puțința lor și să facă biserici cu toate cele trebuincioase ei. (Ioan Neculce fasc. V. 215).

Din toate aceste 48 de ponturi, din care 24 ponturi sunt catehetice și 24 administrative, reiese că dela 1742 s'a pus obligatoriu pentru toți preoții învățarea catehismului, nu numai a Ceaoslovului și a Psaltirei. Dar literatura bisericească numără multe lucrări de taine și cathehizare; cei mai mulți preoți nu le citiau, căci nu le pricepeau. Vodă C. Mavrocordat a plecat de jos în sus, a văzut ce trebuie să învețe un preut, și atât i-a dat.

Mult mai însemnate sunt ponturile administrative, Reese din ele întrebarea: cine făcea biserica? Cine era ținut în primul loc să le facă? Din ultimele două ponturi reese că stăpânul moșiei, de era boer, mănăstire, ori Vodă, trebuia să facă biserici pentru săteni, pentru mireni, iar dacă satul era răzeșesc, răzeșii deci, tot stăpâni pe ocinile lor, ei cu toții făcându *curamă* pe starea și puțința fiecăruia, trebuiau să-și facă biserica. Acest lucru nou scos din ponturile administrative 10 și 11, ne explică o pagină veche din rostul marei proprietăți. Vodă sau boerul era educatorul religios al maselor țărănești. Boerul stăpân era obligat să facă biserică pe moșia lui pentru sine și pentru săteni. El plătea preutul; el înzestra biserica cu toate cărțile și odăjdiile; el controla biserica, cântând deavalma la strană cu cântăreții; el obliga ca în zilele de Duminică și în toate sărbătorile, să fie tot satul la biserică; el punea la jug pe sătenii ce lipseau dela biserică.

Fiind astfel lucrurile, ne explicăm de ce un domn ca Ștefan cel Mare—în lunga lui domnie—a zidit atâtea mănăstiri și biserici, nu numai ca mulțumită cătră Dumnezeu pentru victoriile sale (Bădeuți, Războeni), nu numai pentru pogrebania sa și a familiei sale (Putna, Iași, Borzești), ci cele mai multe biserici le-a rădicat prin târguri, al căror proprietar de drept și de fapt era (ca Vaslui, Huși, Piatra, Dorohoi, Bârlad, Botoșani etc.).

In încheiere am aratat că de și simplă a fost încercarea lui C. Vo-
dă Mavrocordat, față cu cultura teologică Universitară de azi; dar
această îndrumare spre înalțarea preoțimei noastre și deci a bi-
sericii, este că și un părăuaș mic la izvorul său, izvorit din cele
mai alese și curate năzuinți culturale românești. Și Dunărea, mare
la Galați, dar câtă murdărie nu duce ea, față cu locul de unde
izvorăște. Astăzi cultura teologică s'a întins, s'a îmbogățit, dar câte
gunoae nu cuprinde ea întru sine, simbol al vremurilor grele de
astăzi!
